

ЛУЇ-ФЕРДІНАН СЕЛІН

ВІЙНА

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2023

Мені довелося пролежати там ще й частину наступної ночі. Усе ліве вухо було заліплене землею з кров'ю, рот також. Між вухом і ротом щось страшенно гуло. Я спав серед того гулу, а потім пішов дощ, і то мало не злива. Керсюзон збоку від мене лежав під дощем випростаний і дуже важкий. Я простер руку до його тіла, торкнувся. Другою рукою ворухнути не міг. Я не знав, де моя друга рука. Вона високо знялася в повітря, закрутилася в просторі, потім упала й тягла мене за плече, просто за м'ясо. І змушувала мене гучно скрикувати щоразу, потім стало ще гірше. Згодом я зрештою спромігся трохи стишити крик, хоч і далі зойкав, голову розривав страхітливий гармидер, здавалося, ніби гуркоче потяг. Обурюватися не було сенсу.

Я вперше спав у мішанині, сповненій сви-
сту набоїв над головою і якого завгодно
гуркоту, а втім, не зомлівав серед того
власне жахіття. За винятком годин, коли
мене оперували, я насправді вже ніколи не
зомлівав. Отже, після 14 грудня я завжди
спав серед несвітського гуркоту. Я хапо-
нув війну у свою голову. Замкнув її у своїй
голові.

Гаразд. Отож я казав, що серед ночі
я перевернувся на живіт. Вийшло.
Я навчився розрізняти зовнішні звуки
і звуки, які вже ніколи не покинуть мене.
Якщо йдеться про страждання, я відчу-
вав ще й гострий біль у плечі та коліні.
Але я все-таки підвівся. Незважаючи ні
на що, мені хотілося їсти. Я трохи пообер-
тався круг себе в тому своєрідному загоні,
де нас разом із Ледрельєром і валкою
возів спіткала смерть. Де він міг бути
цієї миті? А решта? Минули години, ціла
ніч і майже цілий день, відколи їх розтов-
кли. Лишилися тільки невисокі горбики на
схилі й у саду, де потихеньку куріли, потрі-
скували й жевріли наші вози. Великий

фургон-кузня й далі страхітливо обвуглювався, возу з фуражем, так би мовити, вже й не стало. Серед того розгардіяшу я не впізнав ад'ютанта. Помітив далі коня з якоюсь штукою позаду нього — шматком дишла, кінь простерся в попелі під стіною ферми, яка тільки-но розвалилася остаточно. Під час гарматного обстрілу коні, певне, рвонули вчвал серед руїн, гнані в зад кулями і набоями, таж кажу вам. Ледрельєр постарався. Я й далі стояв навкарачки на одному місці. Набої добряче розтовкли болотисту землю. Тієї миті прилетіло принаймні двісті снарядів. Там і там лежали трупи. Солдат із солдатським мішком репнув, немов гранат, — саме таким було враження, — від шиї аж до середини штанів. У його животі навіть товклися два чималенькі пацюки й гризли той мішок із поважними мордами. Смерділо тухлим м'ясом і згаріщем, а надто купою посередині, де лежав добрий десяток пошматованих коней. Саме там урвався їхній чвал, зупинений важким набоем, а то й трьома за два метри від мене. Раптом у моїй голові, з глибин утвореної

там каші, сплив спогад про сумку з грошима, яку мав при собі Ледрельєр.

Я й далі не знав, що думати. Я був не в тому стані, щоб міркувати розважливо. І все-таки, незважаючи на жахіття, в якому я опинився, ця нездатність завдавала мені тяжких мук, крім того, ще й рев бурі, яку носив у собі. Зрештою, складалося враження, ніби в цій чортовій пригоді вижити пощастило тільки мені. Я не мав певності й у тому, чи чую я далекий гуркіт гармат. Усе змішалось. Навколо я бачив невеличкі групи і кінних, і піших, які йшли кудись удалину. Я б дуже хотів, щоб це були німці, але вони не підступали ближче. Мали, безперечно, якийсь клопіт на інших напрямках. Мали, певне, накази. Адже земля тут, мабуть, уже спустошена битвою. Власне, тепер я сам маю шукати свій полк! Де він може бути? Щоб думати, бодай навіть недовго, треба було вдаватися до кількох спроб, як-от коли розмовляють на пероні вокзалу і проїздить потяг. Щоразу тільки один насичений фрагмент думки, а далі один за одним. Запевняю, такі зусилля

втомлюють. Тепер я вже навчився. У двадцять років засвоюють науку. Я маю й душу тверду, як біцепс. Я вже не вірю в легкість. Я навчився писати музику, спати, прощати і, як бачите, творити добру літературу з маленьких фрагментів жахіття, вирваних у гуркоту, який не скінчиться ніколи. Ходімо далі.

В уламках великого фургона-кузні лежали консерви з тушкованою яловичиною. Правда, порепані від пожежі, але ще годящі для мене. Та хотілося ще й пити. Усе, що я їв рукою, було просякнуте кров'ю, неминуче й моєю, і кров'ю інших солдатів. Тоді я заходився шукати труп, який мав би коло себе вино. Знайшов аж коло самого виходу із загону, в кінного єгеря. В його шинелі було бордоське вино, цілі дві пляшки. Украдені, звичайно, з офіцерських запасів. Потім я рушив на схід, звідки ми й прийшли. По сто метрів за раз. Зрештою помітив, що вже не розрізняю як слід речі. Мені здалося, ніби я побачив коня серед поля. Я хотів сісти верхи на нього, але, коли підійшов, виявилось, що то лише роздута

корова, яка здохла днів три тому. Від цього я ще більше втомлювався. Невдовзі мені привиділися гармати артилерійської батареї, яких, безперечно, там не було. З моїм вухом теж діялося щось дивне.

А от справжніх солдатів я й далі не бачив. Знову кілометри шляху. Я спльовував кров'ю. Гуркіт у голові трохи вщух. Але потім я виблював геть усе, навіть обидві пляшки вина. Спорожнився. Хай йому біс, Фердінане, сказав я собі. Ти не помреш тепер, як уже подолав найважче!

Я ще ніколи не був такий сміливий. А потім подумав про сумку з грошима, про всі розграбовані [полкові]¹ хури, і відчув

¹ Цей роман опубліковано за недавно віднайденим рукописом (серед кількох інших) через шістьдесят років після смерті автора, що не встиг свого часу (ще до Другої світової війни) вичитати його, тож багато слів пощастило розшифрувати на превелику силу і лише нечисленні лишилися нерозбірливими. Слова в квадратних дужках означають припущення Паскаля Фуше, редактора рукопису. Редактор іноді для кращого розуміння тексту знову вставляв закреслені слова і додавав несамохіть пропущені. Усі примітки, позначені цифрами, належать Паскалю Фуше. — *Примітка перекладача.*

потрійний біль: водночас у руці, всій голові, де страхітливо гуркотіло, а ще глибше — в душі. Я відчув паніку, бо, по суті, був славним хлопцем. Я б розмовляв із собою вголос, якби кров не склеювала язик. Це піднесло б мій дух.

Місцевість була рівнинна, але підступна, глибокі й повні води канави дуже перешкоджали просуванню. Доводилося робити безкінечні обходи, повертаючись на те саме місце. І все-таки мені здавалося, ніби я чую, як посвистують кулі. А втім, водопій, коло якого я спинився, був справжнім. Я підтримував поранену руку другою рукою, бо вже не міг випростати її. Вона була, як мертва, коло мого боку. Здавалося, ніби на рівні плеча велика губка, стільки-бо крові увібрала тканина. Бодай трохи ворухнувши рукою, я мало не вмирав, рана завдавала нестерпного болю, що доходив, здається, я не перебільшую, аж до глибин життя.

Але я відчував, що життя лишилося в мені ще багато, воно, так би мовити, захищалось. Якби мені розповіли про це, я б вважав, що такого ніколи не може бути.

Я йшов тепер уже не так погано, нарешті по двісті метрів за один перехід. Муки, яких зазнавало все тіло, — від болю під коліном аж до всього, що в голові, — були огидні. Вухо стало мішаниною звуків, крім того, речі були вже не тими самими і не такими, як раніше. Здавалося, ніби вони в сірому тумані, дерева взагалі не стояли на місці, земля під черевиками то здіймалася, то опускалася. Я не мав на собі нічого, крім шинелі й дощу. Я й далі нікого не бачив. Серед широкого і безлюдного поля я дуже добре відчував торттури, яких зазнавала голова. Мені було майже страшно чути, що діється в тій голові. Здавалося, ніби я пробудив битву, так-бо гурчало там, ба навіть ще гучніше, ніж якби точилася справжня битва. Десь далеко сяйнуло сонце, і над полями постала справжня, і то височезна, дзвіниця. Іди туди, сказав я собі. Та мета анітрохи не гірша за будь-яку іншу. А потім я сів: зі страхітливим гармидером у баняку, розтрощеною рукою, і намагався пригадати, що сталося. Я не міг. Якась мішанина, пам'ять нічого не пригадувала. До того ж мене передусім палив жар,

мінялася навіть відстань до дзвіниці, що поставала в моїх очах то дуже близько, то вже десь далі. Може, це марево, казав я собі. Але я не такий дурний. Оскільки мені все болить, дзвіниця теж існує. То був своєрідний спосіб міркувань, я мав повернути собі віру. Я знову зійшов із прямого шляху. Обходячи перешкоду, помітив, як ворухнеться в далеких полях якийсь чолов'яга, він, безперечно, бачив мене. Я думав, ніби там корчиться труп, я, без сумніву, марив. Він був убраний у жовте й мав гвинтівку, я ще ніколи не бачив вояка в такому мундирі. Той чолов'яга тремтів, а може, тремтів я сам. Подав мені знак підійти ближче. Тож я й пішов. Я нічим не ризикував. Як підійшов ближче, він заговорив до мене. Я одразу здогадався, хто це. Англієць. Мені в моєму стані видалося цілком фантастичним, що він англієць. Із кров'ю в роті я одразу відповів йому англійською мовою, це сталося мимоволі. Я, що не хотів сказати й десятка слів, коли перебував у Англії для вивчення мови, почав розмову з чолов'ягою в жовтому. Від хвилювання, звісно. Мені

навіть у вусі стало легше, коли я заговорив із ним англійською. Мені здавалося, ніби гуркіт трохи вщух. Чолов'яга одразу став допомагати мені йти. Обережно підтримував мене. Я часто зупинявся. Думав, що все-таки краще, що мені трапився він, а не якийсь бовдур із наших. Йому принаймні я не мав розповідати про всю війну і те, як вона поклала край нашому походу.

— *Where are we going?* — запитав я.

— В Іпр! — відповів він.

Іпр — це, безперечно, ота дзвіниця. Отже, то справжня міська дзвіниця. До неї було ще чотири години ходу, і то кульгаючи, як ми йшли, упоперек стежок, а надто полів. Я вже бачив ясніше, але все повивала червона пелена. Я поділив усе своє тіло на частини. Мокру частину, п'яну частину, плечову частину, що була страхотлива, вушну частину, що була огидна, дуже втішну частину, сповнену дружби до англійця, колінну частину, яка немов випадково тікала, минулу частину, що вже намагалась, як добре пригадую, вчепитися за теперішнє, але не могла; крім

того, ще й майбутню частину, яка нага- няла на мене більшого страху, ніж усе інше; і, нарешті, химерну частину, яка поверх інших частин прагнула розповісти мені що- небудь. Це вже годі було називати лихом, бо ж химерне. Отже, ми пройшли ще один кілометр, а потім я відмовився йти далі.

— Тож куди ти йшов? — запитав я рап- том англійця.

Я зупинився. Далі не йшов. А втім, той Іпр не дуже далеко. Навколо всюди стели- лися поля, надималися великими рухли- вими горбами, немов над грудками землі здіймалися величезні пацюки й бігали по борознах. Можливо, то навіть були люди. Картина велична, можна було б ствер- джувати, мовляв, ціла армія нарівні з зем- лею... Усе ворушилося, наче справжні хвилі на морі... Тож було б краще, щоб я сидів. Надто тому, що йшов з усім ревом бурі, яка шаленіла в мені між двома вухами. Я не мав у голові нічого, крім люті урагану. Знена- цька я голосно крикнув:

— *I am not going! I am going* на насту- пальну війну!